

**АВТОРСЬКА АНКЕТА  
"МОТИВИ СТВОРЕННЯ ШЛЮБУ"  
ДЛЯ ДІАГНОСТИКИ МОТИВАЦІЇ СТВОРЕННЯ ШЛЮБУ**

*У статті наведена необхідність розробки авторської анкети, погляди різних авторів на мотиви створення шлюбу. Описана авторська анкета, методика проведення та дані щодо обробки результатів.*

**Ключові слова:** шлюбна мотивація, створення сім'ї, біологічні мотиви, економічні мотиви, соціально-культурні мотиви, духовні мотиви.

**Постановка проблеми.** Вивчення сучасної молоді сім'ї, особливо мотивів вступу в шлюб молодих людей, зумовлене досить сильними змінами всього українського суспільства. У науковій літературі активно обговорюються трансформації сімейно-шлюбних стосунків, зміна ціннісних орієнтацій молодих людей (змінюється місце сім'ї серед найважливіших цінностей) та ін. Офіційно існує два погляди на ці зміни. Перший, його можна назвати "песимістичний", вказує на те, що відбувається падіння сім'ї як головної людської цінності, моральні підвалини розбещені, і все, що відбувається зараз, веде до загибелі сім'ї в її звичному розумінні. Другий, "оптимістичний", говорить про те, що відбувається модернізація сім'ї, її ролі в житті людини, її структури, її функцій. Сім'я нікуди не зникає, а лише зазнає серйозних змін, що відповідають потребам і цінностям сучасної людини.

**Мета статті.** У сучасному науковому просторі немає єдиної методики для діагностики мотивів укладання шлюбу. Тому нашою метою була розробка діагностичного інструментарію. Перш за все, побудова та використання психодіагностичного інструментарію має спиратися на етичні норми, прийняті у психологічному товаристві. Згідно з принципами психологічної етики, розроблені психодіагностичні методики мають використовуватися за згодою клієнта на діагностичну процедуру та надання йому можливості ознайомитися з психодіагностичними результатами.

**Результати теоретичного дослідження.** Серед загальновідомих принципів психологічного дослідження слід назвати *принцип можливості пізнання внутрішнього світу особистості; принцип єдності суб'єкта й об'єкта психологічного пізнання; принцип віддзеркалення; принцип визначальної ролі практики у психологічному пізнанні* [2].

Відповідно до цих принципів, шлюбна мотивація може виступати об'єктом і предметом наукового пізнання, знаходити прояв у поведінці та діяльності суб'єкта дослідження, відобразитися в усіх особистісних проявах і може досліджуватися в ході практичної психологічної діяльності.

Для розробки власного інструментарію нам необхідно звернутися до історичного аспекту досліджень проблематики мотивів вступу в шлюб.

Завдання перших досліджень полягало в тому, щоб зібрати найбільш загальну інформацію про молодь, яка вступає в шлюб, і виділити фактори, що негативно впливають на формування молоді сім'ї. Ці дослідження надавали фактичний матеріал для розробки різних проектів щодо допомоги молодим сім'ям, заходів з підготовки молоді до шлюбу [7].

Інтерес до сучасної родини соціологів, психологів, демографів та юристів був викликаний зростанням числа розлучень, серед яких 2/3 припадало на молоді шлюби (стаж сімейного життя до п'яти років).

Перше анкетне опитування з цієї тематики було здійснено у 1962 році. Соціологічне дослідження проводилося в міському ЗАГСі Ленінграда методом анкетного опитування. Всього було опитано 500 пар і зібрано додатково для перевірки отриманих результатів ще 300 анкет. У числі опитаних – 21% робітників, 28% студентів, 10% інженерно-технічних працівників, службовців, вчених, лікарів і т.д. [4].

В Україні демографічне обстеження молодят проводилося в 1970 р. у Києві під керівництвом В.Л. Чуйко. Було опитано 1000 наречених і 1000 наречених. Вивчалось широке коло питань: соціальний стан, освіта молодят, вік вступу в шлюб, матеріальні і житлові умови, репродуктивні установки, тривалість знайомства молодих людей, місце знайомства [8, с. 13].

Обстеження осіб, що вступають у юридичний шлюб, було проведено в 1975 р. у всіх адміністративних районах та містах Латвійської РСР. Були отримані дані про 1154 шлюбні пари [10, с. 9].

Опитування С.І. Голоду дали змогу встановити широкий спектр мотивів укладення шлюбу: любов, спільність інтересів і поглядів, самотність, ймовірність швидкого народження дитини, співчуття, випадковість, матеріальне забезпечення майбутнього чоловіка і наявність житлової площі у майбутнього чоловіка (дружини).

Опитування 350 осіб, проведене в 1966-1968 рр. у Ленінграді С.І. Голодом, виявило три провідні мотиви:

- 1) Любов (відзначили в числі трьох найбільш важливих з десятка варіантів 39,1% чоловіків і 49,6% жінок);
- 2) Спільність інтересів (26,1% чоловіків і 28,5% жінок);
- 3) Почуття самотності (14,1% чоловіків і 4,7% жінок);
- 4) Матеріальна забезпеченість і наявність житлоплощі склали у жінок 4,3%.

Приблизно такі цифри були виявлені і в дослідженнях Н.Г. Юркевича, З.І. Файбург, Р.А. Ачилової та ін.

З.І. Фрайбург зводить мотивацію шлюбу до трьох основних причин: біологічної, соціально-культурної та економічної [1, с. 12].

Естонським соціологом Е. Тійт виділено три групи цілей вступу в шлюб: спільне виховання дітей, розвиток подружжя як особистостей (включаючи захоплення на дозвілля та інтенсивне і змістовне внутрішньосімейне спілкування) і створення свого домашнього вогнища з наданням йому своєрідності і затишку.

Мотиви вступу в шлюб істотно залежать від соціального стану суб'єкта, його статі, віку, наявних цінностей життя та інших факторів [126].

У більшості молодих людей головним мотивом вибору майбутнього чоловіка чи дружини виявилася любов (А.Г. Харчев, С.І. Голод, М.Г. Юркевич, та ін.).

Так, за даними обстеження в 1968-1971 роках жителів міста Пермі цей фактор має місце у 73% робітників і у 92% студентів. Відзначається і роль матеріального чинника при виборі чоловіка або дружини. Грає роль і бажання пов'язати свою долю зі знаменитою, популярною, відомою у суспільстві людиною, прагнення до сімейного затишку, боязнь самотності, бажання мати дітей і проявляти взаємну турботу (все це частіше відзначається жінками), звичка один до одного (Н.Ф. Федотова і Л.О. Філіппова) [11, с. 124].

З віком (від 18 до 30 років) відмінності між мотивами вступу в шлюб у подружжя зменшуються (тобто чим старше подружжя, тим частіше збігаються їхні мотиви). Найбільша подібність спостерігається у випадках, коли чоловік трохи старший дружини, а найбільша розбіжність – коли дружина старша за чоловіка або чоловік набагато старший за дружину.

Присутній і мотив стереотипу (за принципами "всі так роблять"), причому, за даними Н.Т. Юркевича, саме легковажні шлюби найчастіше бувають невдалими (втім, як і шлюби за розрахунком) [3, с. 45].

За результатами дослідження молодят, проведеного у 1983 р. у Палаці одружень № 4 Москви під керівництвом В.О. Сисенко, на першому місці у обох наречених був такий мотив, як "прагнення проявити свою турботу і любов до близької людини". З'ясувалося, що емоційно-психологічні аспекти шлюбу домінують над усіма іншими. Тут проявляються почуття любові, ласки, ніжності, турботи. Автори дослідження спеціально не виділяли "любов" як самостійний мотив, через численність його інтерпретацій.

Друге місце займає мотив "потреба у взаєморозумінні, потреба в психологічній підтримці, захисті". На рішення вступити в шлюб цей мотив вплинув "сильно" і "дуже сильно" у 62% випадків за відповідями чоловіків і у 79% випадків за відповідями жінок.

"Бажання мати дітей" однаково значуще як для чоловіків, так і для жінок і займає третє місце.

Четверте місце посів мотив "бажання відчути свою самостійність". Його відзначили як мотив, що вплинув "сильно" і "дуже сильно" близько 40% наречених. Дослідники вважають, що у поглядах і уявленнях молоді "справжня" дорослість і змужнілість зв'язується зі вступом у шлюб. Ця самостійність є великою морально-психологічною цінністю для молодих людей, прагненням до особистої незалежності.

Відповіді молодого подружжя практично збіглися, коли йшлося про такий мотив, як "швидке народження дитини" (26% чоловіків і 27% жінок).

Однак, за словами В.О. Сисенко, за наявними у нього даними, частка дошлюбних зачат набагато вища, якщо провести розрахунки між датою народження первістка і датою укладення шлюбу.

За даними моніторингу життєдіяльності молоді сім'ї, проведеного за участю Т.К. Ростовської в 1998-2003 роках, більше 70% молодих людей створили сім'ю під впливом любові. Традиції, необхідність, розрахунок займають в ієрархії мотивів незначне місце [5, с. 145].

Якщо порівнювати мотиви створення сім'ї у молоді на початку ХХІ століття і в середині ХХ століття, то можна зробити висновок, що за останні 40-50 років мотивація створення сім'ї не зазнала серйозних трансформацій. Так, з усіх шлюбних пар, які заповнювали анкети у 1962 році, 76,2% вважали головною умовою міцного і щасливого шлюбу – любов.

Таким чином, моральний підхід до шлюбу є переважаючим і в радянському і пострадянському просторі. У той же час помітні відмінності в думках молоді щодо шлюбу за розрахунком. Якщо в середині ХХ століття за даними психологічних досліджень кількість респондентів, які уклали шлюб з

розрахунку, була незначною, то за даними досліджень після 1990-х років громадська думка стала допускати шлюб з розрахунку в значно більшому ступені.

Мотиви вступу в шлюб, як ми з'ясували, залежать від багатьох соціальних, економічних, а так само особистісних факторів. Але, не дивлячись на постійні зміни цих факторів з часом, загальні тенденції зберігаються, як нам здається, і донині.

Ми припустили: провідним мотивом, як і раніше, залишиться "взаємна любов", проте вважаємо, що інші мотиви необхідно дослідити більш докладно. При сучасному динамічному розвитку нашого суспільства, на наш погляд, цей рейтинг встиг зазнати змін з часів останніх досліджень.

**Методика та процедура дослідження.** Для більш детального аналізу мотивів вступу в шлюб ми розбили їх на групи відповідно до певних чинників. У класифікації факторів ми будемо спиратися на розробки З. І. Фрайбурга, який зводить мотивацію шлюбу до трьох основних причин: біологічної, соціально-культурної та економічної. На нашу думку, в даній класифікації не вистачає окремого виділення емоційної причини створення шлюбу. Спираючись на концепцію С.В. Ковальова, який виділив провідні мотиви створення шлюбу – любов та духовні цінності, ми об'єднали їх у групу шлюбних мотивів "Духовні мотиви створення шлюбу". Тому ми будемо використовувати наступну класифікацію факторів, що впливають на рішення вступити у шлюб:

1. *Біологічні мотиви.* До них ми віднесли наступні: прагнення узаконити сексуальні стосунки; швидке народження дитини; сексуальна сумісність; зовнішня привабливість партнера.

2. *Економічні мотиви,* які включають: матеріальну забезпеченість майбутнього чоловіка або дружини; наявність житлової площі у чоловіка або дружини; наявність автомобіля у майбутнього чоловіка або дружини; перспективну/престижну роботу майбутнього чоловіка або дружини; обіцянку матеріальної допомоги з боку рідних; бажання пов'язати свою долю зі знаменитою, видатною у суспільстві людиною; ділові стосунки (спільний бізнес).

3. *Соціально-культурні,* а саме: прагнення підвищити повагу в очах навколишніх; прагнення вирватися з дому, стати незалежним від батьків; прагнення відповісти на очікування родичів; сформована традиція (рано чи пізно всі мають вступити в шлюб); бажання досягти статусу сімейної людини; бажання відчувати упевненість в завтрашньому дні; бажання позбутися самотності; страх залишитися незаміжньою (не одруженим); звичка у стосунках; почуття жалощів до партнера; цікавість.

4. *Духовні мотиви:* взаємна любов; потреба у взаєморозумінні, підтримці, захисті; прагнення проявити свою турботу; спільність поглядів і інтересів; дружба; повага; моральні якості партнера; бажання мати дітей.

У даному дослідженні існує небезпека отримання недостовірних даних, оскільки, можливо, не всі респонденти готові відкрито говорити про свої мотиви і не всі їх самі усвідомлюють. Але ми будемо намагатися збільшити достовірність результатів за допомогою певного формату питань, в розробці яких ми спиралися на анкету дослідження молодят під керівництвом В.О. Сисенко.

Мета анкети: виявити мотиви вступу в шлюб у сучасних українців.

Анкета може бути використана в роботі психологів; соціальних працівників та педагогів; працівників шлюбних агентств та працівниками відділів запису актів громадянського стану. Запропонована методична розробка може бути використана для дослідження людей від 16 років; не має обмежень за віком, за рівнем освіти або професійної діяльності.

За структурою запитань анкета вміщує закриті питання, які включають повний перелік варіантів відповідей. За формою запитань анкета містить прямі питання, які дають змогу одержати інформацію безпосередньо від респондента. У нашому дослідженні ми проводили анкетування, яке передбачає одержання анкети безпосередньо з рук дослідника. Цей різновид анкетування вважається більш надійним, гарантує добросовісне заповнення анкет, майже стовідсоткове їх повернення, але багато в чому залежить і від умінь дослідника встановити психологічний контакт з респондентами, створити сприятливу атмосферу при опитуванні [87, с. 111]. У нашій анкеті ми використовували шкальні запитання. Вони мають шкалу виміру ознаки питання. Для відповіді на запитання ми пропонували опитуваним оцінити кожен мотив за п'ятибальною шкалою, де 5 – це дуже сильний вплив мотиву на рішення створити сім'ю, 4 – сильний, 3 – середня сила впливу, 2 – слабка сила впливу і 1 – це дуже слабка сила впливу мотиву на рішення про створення сім'ї.

Для обробки даних анкети необхідно вирахувати середнє значення шкальних оцінок за кожним мотивом окремо. Для визначення впливу біологічних мотивів на створення шлюбу необхідно суму шкальних оцінок розділити на 4 (кількість зазначених мотивів). Для визначення впливу економічних мотивів необхідно суму шкальних оцінок розділити на 7. Для дослідження місця соціально-культурних мотивів – суму оцінок ділимо на 11. Та для дослідження місця духовних мотивів – суму шкальних оцінок ділимо на 8. Найбільше числове значення серед чотирьох досліджуваних мотивів вказує на переважання певного мотиву при створенні власної родини.

**Текст анкети***Добрий день!**Пропонуємо Вам взяти участь у дослідженні мотивів дорослих людей вступу в шлюб. Отримані дані будуть використовуватися в узагальненому вигляді.***Ваше ім'я** \_\_\_\_\_**Ваш вік** \_\_\_\_\_**Ваша стать** (необхідне підкреслити) **ч ж****1. У якій мірі перераховані біологічні мотиви вплинули (вплинуть) на Ваше рішення вступити у шлюб? Оцініть кожен мотив за шкалою:**

дуже сильно – 5; сильно – 4; важко сказати – 3; слабо – 2; дуже слабо – 1.

*Мотиви:* Прагнення узаконити сексуальні відносини; швидке народження дитини; сексуальна сумісність; зовнішня привабливість партнера.**2. У якій мірі перераховані економічні мотиви вплинули (вплинуть) на Ваше рішення вступити у шлюб? Оцініть кожен мотив за шкалою:**

дуже сильно – 5; сильно – 4; важко сказати – 3; слабо – 2; дуже слабо – 1.

*Мотиви:* Матеріальна забезпеченість майбутнього (-ньої) чоловіка (дружини); наявність житлоплощі у майбутнього (-ньої) чоловіка (дружини); наявність особистого авто у майбутнього (-ньої) чоловіка (дружини); перспективна / престижна робота майбутнього (-ньої) чоловіка (дружини); обіцянка матеріальної допомоги з боку рідних; бажання пов'язати свою долю зі знаменитою, відомою у суспільстві людиною; ділові стосунки (загальний бізнес).**3. У якому ступені перераховані соціально-культурні мотиви вплинули (вплинуть) на Ваше рішення вступити у шлюб? Оцініть кожен мотив за шкалою:** дуже сильно – 5; сильно – 4; важко сказати – 3; слабо – 2; дуже слабо – 1.*Мотиви:* Прагнення підвищити повагу в очах оточуючих; прагнення вирватися з дому, стати незалежним від батьків; прагнення відповісти на очікування родичів; сформована традиція (рано чи пізно всі повинні вступити в шлюб); бажання досягти положення сімейної людини; бажання відчувати упевненість в завтрашньому дні; бажання позбутися самотності; страх залишитися не заміжною (не одруженою); звичка у стосунках; співчуття до партнера; цікавість.**4. Якою мірою перераховані духовні мотиви вплинули (вплинуть) на Ваше рішення вступити в шлюб? Оцініть кожен мотив за шкалою:**

дуже сильно – 5; сильно – 4; важко сказати – 3; слабо – 2; дуже слабо – 1.

*Мотиви:* Взаємна любов; потреба у взаєморозумінні, підтримці, захисті; прагнення проявити свою турботу; спільність поглядів та інтересів; дружба; повага; моральні якості партнера; бажання мати дітей.**5. Ваша освіта?****6. На даний момент Ви** (необхідну відповідь підкреслити): навчаєтесь; працюєте; навчаєтесь і працюєте; не навчаєтесь і не працюєте.**7. Ваш сімейний стан?***Дякуємо за увагу!*

**Висновки.** Власна розробка психодіагностичного інструментарію для дослідження провідної мотивації створення шлюбу може бути корисною для працівників шлюбних агентств та працівників відділів запису актів громадянського стану; може застосовуватись практичними психологами у процесі консультативної допомоги в системі як дошлюбного, так і сімейного консультування; результати діагностичної роботи можуть бути використані при проведенні тренінгових занять та семінарів, спрямованих на забезпечення допомоги у підготовці до шлюбу та виробленні ефективних стратегій поведінки в шлюбних стосунках, прогнозуванні проблем та майбутнього сімейного життя, у своєчасній корекції та профілактиці; матеріали діагностичного дослідження можуть стати основою для проведення просвітницької роботи в системі середньої та вищої освіти, курсів підготовки старшокласників та студентів до сімейного життя.

**Використані джерела**

1. Балова Д.Ю. Психологические особенности представителей студентов о брачном партнере: автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. псих. наук: спец. 19.00.01 "Общая психология, психология личности, история психологии" / Д.Ю. Балова. – Черкесск, 2009. – 24 с.
2. Батыгин Г.С. Лекции по методологии социологических исследований: Учебник для вузов / Г.С. Батыгин. – М.: Аспект Пресс, 1995. – С. 62-101.
3. Говорун Т.В. Твоє сексуальне та репродуктивне здоров'я: випускникам шкіл-інтернатів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування / Т.В. Говорун та ін. – Т. : Навчальна книга – Богдан, 2002. – 159 с.

4. Кипшидзе В.Н. Модернизация семьи и семейных отношений в современном обществе / В.Н. Кипшидзе // Социально-гуманитарные знания. – 2009. – № 8. – С. 390-394.
5. Лисовский В.Т. Молодежь: любовь, брак, семья. (Социологическое исследование) / В.Т. Лисовский. – СПб.: Наука, 2003. – 368 с.
6. Максименко С.Д. Теорія і практика психолого-педагогічного дослідження / С.Д. Максименко. – К.: НИИП, 1990. – 240 с.
7. Пенькова О.І. Виховання моральної поведінки у сім'ї як основа становлення громадянських почуттів особистості: збірник научних трудов / О.І. Пенькова // Розвиток ідей Г.С. Костюка в сучасних психологічних дослідженнях / За ред. С.Д. Максименко. – Київ, 2000. – Ч. 2. – С. 121-128.
8. Стельмах А.М. Практики брачно-семейных отношений в студенческой среде: автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. социолог. наук: спец. 22.00.04 "Социальная структура, социальные институты и процессы" / А.М. Стельмах. – Саратов, 2011. – 20 с.
9. Тавит А. Ценностные ориентации лиц, вступающих в брак / А. Тавит // Проблемы семьи. Т. 2. – Тарту: Изд-во Тартуск. гос. ун-та, 1975. – С. 166-210.
10. Фрондзей С.Н. Личностные детерминанты конфликтов в неофициальном молодежном браке: автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. психол. наук: спец. 19.00.01 "Общая психология, психология личности, история психологии" / С.Н. Фрондзей. – Ростов н/Дону: ЮФУ, 2009. – 19 с.
11. Эйдемиллер Э.Г. Семейный диагноз и семейная психотерапия. Учебное пособие для врачей и психологов / Э.Г. Эйдемиллер, И.В. Добряков, И.М. Никольская. – СПб.: Речь, 2003. – 336 с.

Chkhaidze A. O.

**AUTHOR FORM  
"CREATION OF MARRIAGE MOTIVES"  
FOR DIAGNOSIS MOTIVATION OF MARRIAGE CREATION**

*The problems of motivation and spiritual values are widely discussed in literature.*

*Formation of psychological readiness for family life – is a multifaceted problem that is associated with the maturity of the individual, the development of consciousness and self-consciousness of the individual. We know that identity in adolescence and early adolescence is structured around sexual development of the individual. The level of sexual awareness and consciousness determines the needs, values, motives of conduct as sexual beings. In scientific today's space full we don't have single technique for the diagnosis of motives marriage. So our goal was to develop diagnostic tools.*

*For a more detailed analysis of the motives of marriage we broke them into groups according to certain factors. The classification of factors we will rely on the Frayburh's development, which reduces motivation marriage to three main causes: biological, social, cultural and economic. In our opinion, this classification lacks a separate allocation of emotional reasons for the establishment of marriage. Based on the Kovalev's concept, who identified the leading reasons for the establishment of marriage – love and spiritual values, we combined them into a group of marital reasons "spiritual motives create a marriage". Therefore, we will use the following classification of factors influencing the decision to marry: biological motives, economic motives, social and cultural motives, religious motives.*

*Our questionnaire can be used in the work of psychologists; social workers and teachers; employees of marriage agencies and staff departments account of civil status. Can be used to study people from 16; no restrictions on age, level of education or professional activities.*

**Key words:** *wedding motivation, marriage, biological motives, economic motives, social and cultural motives, religious motives.*

*Стаття надійшла до редакції 20.05.2015*